

2.4. A nemzeti szerveződés

Ebben az esetben is állíthatja az állam, hogy nem sérti az egyesülési szabadságot, hiszen nem tiltja be a nemzetiségi szervezeteket. Az egyesülési jog története nem az államon belüli nemzeti törésvonalak mentén alakult, hanem más társadalmi konfliktusok mentén.²⁸² Ugyanakkor az állam és mögötte a politikai közösség másképpen is viselkedhet. Megteheti, hogy a nemzetileg nem preferáltakat kevésbé támogatja, esetleg egyáltalán nem támogatja. Az állam által meghirdetett pályázatokból például az ilyen szervezetek nem részesülnek, az állami konzultatív testületekbe nem kapnak meghívást, egyszerűen az állam ezeket a szervezeteket nem tekinti partnerének, míg a nemzetileg megfelelőket igen. Az állam tehát engedélyezheti nemzetiségi rendezvények szervezését, nemzetiségi egyletek, társaságok, sőt akár politikai szervezetek alapítását és működtetését, azt állítva, hogy ez megfelel a gyülekezési, valamint az egyesülési szabadság követelményeinek. Ez az állapot ugyanakkor nem védi hatékonyan az egyén nemzeti sajátosságait az olyan állammal szemben, amely a saját maga által nemzetinek minősített intézményeket nemcsak eltűri, de támogatja is.

Ennek kapcsán külön említést érdemel ama jog, hogy akár olyan politikai szervezeteket alapítsanak az adott ország polgárai, amelyek révén nemzeti sajátosságaikat kívánják érvényesíteni, s ezek révén kapcsolódjanak be az ország politikai életébe. Itt jegyezzük meg, hogy maga Mill ennek az elvnek az érvényesítését nem tudja elképzelni. A politikai verseny többségi alapú eldöntése ugyanakkor állandó nemzeti alapú törésvonalakat eredményez az adott ország választói rétegében, és ezért pártrendszere e törésvonal mentén is szerveződik.²⁸³ A nemzeti forradalom egy nemzethez kötése ilyen következménnyel is járhat a többségi politikai döntéshozatal eredményeképpen a nemzeti politikai szerveződés engedélyezése esetén.

A politikai pluralizmus intoleranciát teremtő elemei²⁸⁴ az eltérő nemzeti identitású személyeket szintén elválaszthatják egymástól, nemzeti előítéleteket teremtve, amelyek tovább szilárdítják a politikai törésvonal nemzeti jellegét. A politikai szerveződés szabadsága tehát a politikai döntéshozatalban történő effektív részvétel nélkül nem eredményezi az adott kisebbségben levő csoport nemzeti értékeinek elégséges képviselését.

Ezért a fenti és nem csak a fenti esetekben megfogalmazható ezeknek a területeknek igényjogként való megjelenítése, legalább olyan feltételek mellett, mint amilyenek mellett a többség intézményei részesülnek állami támogatásban. Az is nyilvánvaló, hogy igényjogként történő megjelenésük az esetek jelentős részében e jogok közösségi vonatkozásaival is együtt jár.²⁸⁵

Az előbbiekhöz azonban még egy megjegyzést kell fűznünk. A politikai többség nemzetet meghatározó hatalmának potenciális kiterjedése mindazokra a területekre, amelyeket maga nem tart nemzetinek, a liberális nemzetállam erkölcsi szabályain való túllépés lehetőségét is megteremti, még hozzá a liberális nemzetállam jogi feltételei közt. Az állam ugyanis nemcsak a magukat más nemzetiségűnek tartó polgárai által alapított intézményeket zárhatja ki az államilag támogatottak köréből, illetve hozhatja a többenél hátrányosabb helyzetbe, hanem a többségi hatalom elvének érvényesítésével megteheti ezt mindazokkal, akiket maga minősít nemzetietlennek, függetlenül az érintettek álláspontjától. Azaz megteheti ezt a politikai kisebbséggel, különféle kulturális, vallási és egyéb kisebbségekkel.

Minthogy az állam nemzetileg nem semleges, nemzeti kisebbségeivel megteheti, hogy más nyelvet kényszerít rájuk a hivatalos életben, az oktatásban, s nem azt az ismeretanyagot közvetíti feléjük az oktatásban, amely saját nemzeti hovatartozásukból fakad, más nemzeti eseményeket tesz állami ünnepekké, más nyelv uralja a közéletet, és az állam teljes szimbolikájával azt sugározza, hogy más nemzet állama. Az állam ebben az esetben is azt a követelményt támasztja az egyénnel szemben, hogy a nemzeti lét teljességét csak az általa kijelölt úton haladva érheti el. Ha nem ezt az utat választja, akkor vagy nem érhet el a nemzetté válás szintjére, s meg kell maradnia a nemzeti előtti szint törzsi, nemzetségi, esetleg rendi társadalmának kulturális és hatalmi viszonyai közt, vagy ha más nemzet révén

érte el a nemzeti szintet, akkor a magánéletre, illetve esetleg a közélet néhány területére visszaszorítva élhet személyiségének ezekkel a vonásaival.

Nemzetietlennek minősített politikai kisebbségeire pedig a helyesnek tartott nemzetfelfogást kényszerítheti rá a rendelkezésre álló hatalmi eszközökkel, a kultúrpolitikától kezdve az oktatásügyön és a támogatáspolitikai különféle szféráin keresztül az egyes állami pozíciók elfoglalásáig. Az egyén az úgymond teljes nemzeti létet ebben az esetben is csak az állam által kijelölt úton haladva érheti el.

Ugyanakkor létezhet más megoldás. Nevezetesen az, hogy az egyénnek joga van felhasználnia az állam kereteit nemzeti jogai érvényesítésére. Ekkor válik az állam nemzeti értelemben véve is saját államává, olyan kooperatív vállalkozássá, amelyben az állam szabály- és intézményrendszerében teret ad az emberek illetően sajátosságainak. Akkor is, ha az többféle nemzeti identitáshoz kötődik. Azaz joguk a politikai életben való részvételhez nem lesz korlátozottabb azokénál, akik e jogukat nemzeti sajátosságaik fejlesztésére is használhatják. Ehhez azonban olyan intézményrendszer szükséges, amely ezt ténylegesen lehetővé teszi. Az effektív részvételnek számos intézményes módja van, és ilyen jogigény nyilvánvalóan támasztató. A legismertebbek a különféle önkormányzatok, autonómiák. Persze meg kell jegyezni, hogy olyan megoldások is lehetségesek, amelyeknek nincsen közvetlen jogi vonatkozásuk, és az adott körülmények közt mégis megfelelőek. Ilyen például az a finnországi gyakorlat, hogy a svéd kisebbség pártja rendszeresen tagja az ország kormányának. Hasonló törekvés persze más országokban is megjelenik.

Ugyanakkor a korlátozásmentes nemzeti politikai verseny járhat olyan következménnyel, hogy az így kialakuló pozícióikat a nemzeti alapon állandósító szervezetek vezetői a kisebbségek körében egyfajta oligarchiákká szilárdulnak, kirekesztve saját nemzeti csoportjuk más tagjait a megszerezhető hatalmi pozíciókból. A politikai, illetve társadalmi pluralizmus garanciái tehát akkor is szükségesek az egyes nemzeti csoportokon belül, ha az adott csoport kisebbséget alkot a társadalom egészében. Amint jeleztük, a többségi csoporton belüli többség nemzeti érvekkel marginalizálhatja saját politikai kisebbségét ilyen garanciák hiá-

nyában. De megteheti ezt az adott nemzeti kisebbség vezetőinek egy csoportja is, vagyis a nemzeti pluralizmus garanciáira az adott nemzeti csoporton belül is szükség van.